

ВІДГУК

офіційного опонента Кривильової Олени Анатоліївни на дисертацію Волкової Наталії Валентинівни «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій», поданої на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Актуальність теми дисертаційної роботи. Концепція Державної цільової соціальної програми розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на 2022-2027 рр. наголошує на створенні умов для якісної підготовки кваліфікованих кадрів відповідно до пріоритетів державної освітньої політики, що орієнтована на розвиток і самореалізацію особистості, її участь у суспільному житті та інтеграцію в нього, а також рівного доступу до професійної (професійно-технічної) освіти і забезпечення потреб економіки у кваліфікованих кадрах; удосконалення системи професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням міжнародних стандартів і практик, сучасних і перспективних потреб ринку праці тощо. У даному контексті виникають проблеми, які потребують розв'язання, серед яких – невідповідність якості підготовки здобувачів професійної (професійно-технічної) освіти вимогам роботодавців. Отже, модернізація освітнього простору потребує випереджувального оновлення змісту професійної (професійно-технічної) освіти з урахуванням швидких техніко-технологічних змін у галузях економіки; запровадження інноваційних технологій в освітній процес; матеріально-технічного переоснащення закладів професійної (професійно-технічної) освіти; створення гнучких траєкторій для опанування повних/часткових кваліфікацій та затребуваних роботодавцями компетентностей.

Аналіз філософської, психолого-педагогічної та науково-методичної літератури, результатів наукових пошуків, емпіричних досліджень і висновків щодо підготовки фахівців із професійної освіти надало можливість дослідниці констатувати про наявність низки суперечностей, що утворилися на соціально-економічному, соціально-педагогічному, теоретико-методологічному, особистісно-професійному та технологічному рівнях.

Зазначені потреби та суперечності зумовлюють необхідність посилення кадрового потенціалу харчової галузі щодо їхньої готовності швидко орієнтуватися у змінних умовах праці в області промисловості та освіти, що сприяє створенню альтернативних моделей професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій.

Наукове дослідження Волкової Наталії Валентинівни спрямовано на подолання зазначених суперечностей на основі систематизації та конкретизації

теоретичних і методичних засад модернізації професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій.

Наукова новизна одержаних результатів. Цінним у дисертаційній роботі є те, що вперше *науково обґрунтовано* теоретико-методологічні засади підготовки майбутніх інженерів-педагогів (педагогів професійної освіти) у галузі харчових технологій; *виокремлено* найбільш дієві педагогічні умови професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій; *обґрунтовано* змістовне наповнення понять «професійна підготовка», «система професійної підготовки», «готовність до професійної діяльності» майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій; *розроблено і спроектовано* педагогічну систему підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, яка бере до уваги вимоги професійної діяльності, конкурентоспроможність на внутрішньому та зовнішньому ринках й охоплює: методологічно-цільовий (мету та завдання, методологічні підходи й принципи професійної підготовки), змістовий (теоретичні засади творчої професійної діяльності, уміння, навички, креативні дії, способи нестандартного розв'язання професійних проблем), технологічний (взаємодія, співпраця та співтворчість викладача зі студентами в ході професійної підготовки, використання різноманітних технологій, активних форм і методів, науково-методичного супроводу, педагогічного дизайну), моніторингово-оцінний (методика моніторингу, критерії та показники рівнів готовності до нестандартної професійної діяльності в галузі харчових технологій як показники продуктивності цього процесу, очікуваний результат і корекцію (за потреби) досягнутих результатів, що набувають реалізації за допомогою діагностичного інструментарію) компоненти; *з'ясовано* сутність готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної діяльності як важливої характеристики педагогічного професіоналізму; запропоновано її структурно-компонентний склад, критерії, показники та рівні; *удосконалено* критерії оцінювання, інструментарій діагностування рівнів сформованості готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної діяльності; *подальшого розвитку набули* ідеї та концептуальні підходи до реалізації педагогічної системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів до нестандартної діяльності в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти, установах й організаціях харчової галузі.

Наукова новизна одержаних результатів викладається стисло та аргументовано, усі необхідні елементи сформульовано коректно.

Ступінь обґрунтованості наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертаційному дослідженні. Логіка дослідження Волкової

Наталії Валентинівни є послідовною, відповідає науковій проблемі й спрямована на системне її розв'язання. Здобувачка здійснювала дослідження відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету, держбюджетної теми «Модернізація підготовки майбутніх фахівців професійно-педагогічного напрямку в умовах освітнього простору» (№ 0119U102964). Тему дисертації затверджено вченою радою Криворізького державного педагогічного університету (протокол № 12 від 23 червня 2016 р.) і узгоджено в Міжвідомчій раді з координації досліджень у галузі освіти, педагогіки і психології НАПН України (протокол № 6 від 28.11.2017 р.).

Наукові положення, висновки і пропозиції дисертаційного дослідження сформульовано чітко й послідовно, вони є аргументованими та змістовними. Вірогідність результатів, одержаних дисертанткою, забезпечена теоретичним обґрунтуванням вихідних положень; застосуванням комплексу теоретичних та емпіричних методів дослідження, адекватних меті й завданням дослідження; опрацюванням значної кількості джерел; апробацією та впровадженням результатів роботи в практичну діяльність закладів вищої освіти.

Основні положення та результати дослідження викладено в доповідях, обговорено та схвалено на засіданнях і науково-методичних семінарах кафедри педагогіки та методики технологічної освіти Криворізького державного педагогічного університету, засіданнях кафедр закладів вищої освіти, у яких проходила апробація результатів дисертаційної роботи, а також на міжнародних, усеукраїнських науково-практичних конференціях.

Оцінка змісту та завершеності дисертації. Дисертаційна робота має виважену структуру та відображає послідовність розв'язання основних завдань дослідження. Дисертація складається зі списку умовних скорочень, вступу, чотирьох розділів, висновків із кожного розділу, висновків до роботи, списку використаних джерел і додатків. Роботу написано якісною професійною мовою. Автором логічно й аргументовано викладено її зміст і результати дослідження. Висновки до кожного розділу чіткі й лаконічні. У загальних висновках підбито підсумки дослідження, що узгоджуються з визначеними завданнями. Обсяг дисертації відповідає вимогам до оформлення дисертацій

У *вступі* авторка послуговується формулюванням фундаментальної та часткових проблем, яким присвячено дисертаційну роботу, критичному аналізу та порівнянню з відомими аспектами проблеми, лаконічно викладено рівень вивчення теми за концептуальним принципом. Науково коректно сформульовано мету, окреслено об'єкт та предмет роботи. Відповідно до мети визначено основні завдання дослідження. Вони відображають змістові аспекти роботи. Наукові положення роботи викладено аргументовано, коротко та чітко.

Дослідниця зазначає відмінності прогностично одержаних результатів від відомих раніше та зазначає ступінь новизни одержаних результатів. Коректно схарактеризовано систему використаних у роботі методів дослідження.

У *першому розділі* «Методологічні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в умовах педагогічного закладу вищої освіти» проаналізовано стан проблеми в науково-педагогічній літературі, розкрито сутність поняття «професійна підготовка», її найважливіші характеристики, функції, зміст, структуру та механізми, спрямованість на формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до праці в галузі харчових технологій; розглянуто засадничі положення організації професійної підготовки.

На ґрунті аналізу положень педагогічної теорії та практики дослідницею встановлено, що підготовка майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій має зосереджуватися на ефективному використанні особистісного потенціалу студентів, опануванні професійних компетентностей, необхідних для продуктивної професійної діяльності, гармонізації знань, здібностей, установок, без єдності яких неможлива нестандартність практичних дій. Це посприяло визначенню ключового поняття наукового дослідження «підготовка до нестандартної професійної діяльності» як цілісного педагогічного процесу взаємодії та співпраці викладача зі студентами для якісного опанування обраної професійної діяльності, що має ресурсні можливості у формуванні готовності останніх до практичної діяльності, успіх якої зумовлений ступенем сформованості цього складного особистісного утворення. Підготовка до нестандартної професійної діяльності як значуща ланка професійної освіти є якісною характеристикою нової педагогічної системи (цілісна сукупність цілей, шляхів, способів і форм набуття, поглиблення та розширення загальної й професійної освіти, соціальної зрілості та високого рівня професіоналізму, здійснення особистісно орієнтованого навчання, спрямованих на саморозвиток особистості), провідна ідея якої – оновлення змісту відповідно до вимог освітньої ситуації та в інтересах професійного становлення майбутнього інженера-педагога в галузі харчових технологій.

У *другому розділі* «Концептуальні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» теоретично обґрунтовано концептуальні основи професійної підготовки в умовах університетської освіти, сутність, структурні компоненти готовності до діяльності в галузі харчових технологій як значущої характеристики професіоналізму майбутніх інженерів-педагогів, структурування професійних знань у змісті професійної підготовки та сукупність педагогічних умов, які забезпечують її ефективність у сенсі досягнення запланованих результатів.

Теоретичним підґрунтям створення системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій є методологічний, теоретичний, змістовно-процесуальний і практичний концепти, які в сукупності забезпечують формування готовності майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти та підприємствах харчової промисловості.

Обґрунтовано сутність готовності студентів до професійної діяльності в галузі харчових технологій як складного особистісного утворення, що передбачає установку на використання різноманітних технологій, раціональні прийоми та способи нестандартної діяльності, креативні й рефлексивні здібності та професійно-педагогічні цінності, які забезпечують продуктивність професійної діяльності в нестандартних формах її здійснення. Готовність як багатогранне явище об'єднує в своїй структурі взаємопов'язані та взаємозумовлені компоненти.

Реалізацію запропонованої структурно-функціональної моделі педагогічної системи уможлиблюють такі педагогічні умови, як: створення позитивно-емоційного розвивального середовища; розвиненість інноваційного потенціалу особистості та творча насиченість змісту професійної діяльності; особистісна активна позиція суб'єктів освітнього процесу; методологічна грамотність в організації та реалізації системи професійної підготовки; психолого-педагогічний супровід, що визначає ефективність професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій.

У *третьому розділі* «Педагогічна система професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в умовах інформаційно-освітнього середовища» визначено засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій; обґрунтовано технологізацію змісту підготовки та розроблено структурно-функціональну модель педагогічної системи підготовки фахівців у галузі харчових технологій та методику її реалізації шляхом застосування психолого-педагогічного супроводу.

Авторська педагогічна система професійної підготовки інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, яка поєднує сукупність компонентів цілісного педагогічного процесу (від цілей до результату), зорієнтована на особистість майбутнього фахівця, який володіє інформаційними технологіями та має високий рівень майстерності. У руслі такого підходу в дослідженні було розроблено структурно-функціональну модель системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій.

Методологічним підґрунтям структурно-функціональної моделі педагогічної системи підготовки інженерів-педагогів у галузі харчових

технологій до нестандартної професійної діяльності слугував спектр методологічних підходів (системний, особистісно орієнтований, компетентнісний, змістово-процесуальний, креативно-діяльнісний, акмеологічний, аксіологічний синергетичний, технологічний), принципів (доступності, науковості, інформативності, процесуальності, структурування навчального матеріалу у вигляді практико-орієнтованих рольових ситуацій, креативності), спрямованих на задоволення потреб й очікувань майбутніх фахівців означеного профілю, усвідомлення власних можливостей досягнення прогнозованого результату.

На основі аналізу теорії та педагогічної практики доведено, що подолання однобічності розвитку особистості, гармонізація особистісного й професійного становлення майбутнього інженера-педагога можливі шляхом організації психолого-педагогічного та науково-методичного супроводу як системи керування педагогічним впливом, спрямованим на створення умов для професійного розвитку студентів і втілюваним за трьома напрямками: психологічної підтримки й професійно-педагогічної допомоги; професійного консультування; психолого-педагогічної корекції. Як наслідок, розроблено й упроваджено в освітній процес науково-методичний супровід реалізації педагогічної системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, що містить: освітньо-професійні програми, робочі програми навчальних дисциплін, методичний посібник з виконання лабораторних робіт, конспекти лекцій, дидактичні матеріали, систему завдань, а також методичних рекомендацій до їхнього виконання; укладено навчально-методичний комплекс, лабораторний практикум із курсу «Проектування та САПР об'єктів ГРГ», комплект дидактичних матеріалів до дисципліни «Кухні народів світу», систему практико-орієнтованих рольових ситуацій, методичні рекомендації до проведення тренінгів тощо.

У *четвертому розділі* «Реалізація педагогічної системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» на ґрунті концепції професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій і в руслі виокремлених методологічних підходів проаналізовано впровадження педагогічної системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в освітнє середовище педагогічного закладу вищої освіти, а також установлено її ефективність.

Ефективність і позитивний вплив педагогічної системи професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій на формування їхнього професіоналізму доводять простежені під час експерименту якісні та кількісні зміни, тобто позитивна динаміка готовності майбутніх

інженерів-педагогів до нестандартної діяльності в галузі харчових технологій: під час констатувального етапу експерименту низький рівень готовності до творчої роботи мали 59,9% осіб, середній – 35,3% осіб, високий – 13,8% осіб, тоді як за результатами формувального етапу експерименту низький рівень виявили 42,8% осіб, середній – 40,8% осіб, а високий – 16,4% осіб. Позитивна динаміка рівнів готовності майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної діяльності зумовлена сукупністю педагогічних умов, створених для підвищення результативності професійного зростання таких фахівців.

Достовірність та аргументованість результатів. Всі етапи педагогічного експерименту чітко сплановані, вірогідність одержаних результатів доведено шляхом застосування методів математичної статистики.

Значення емпіричного статистичного χ^2 критерію Пірсона для рівнів сформованості готовності після завершення дослідно-експериментальної роботи перевищує критичне значення (5,991) і становить $\chi^2_{\text{емп}}=8,300$, що підтверджує ефективність запропонованої методики професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів до нестандартної професійної діяльності в умовах педагогічного університету.

Після статистичного опрацювання результатів педагогічного експерименту констатовано, що авторська педагогічна система професійної підготовки інженерів-педагогів у галузі харчових технологій є ефективнішою за традиційну щодо формування готовності таких фахівців до нестандартної професійної діяльності.

Загальний обсяг роботи складає 524 сторінок (обсяг основного тексту – 385 сторінки, додатків – 87 сторінок). У тексті ілюстративний матеріал поданий у 25 таблицях і 18 рисунках на 27 сторінках.

Значення одержаних результатів для науки й практики та рекомендації щодо їх можливого використання. Практичне значення одержаних результатів дослідження пов'язане з можливістю широкого застосування теоретичних положень, узагальнень і розробленого психолого-педагогічного супроводу процесу підготовки майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій. Цінними також є адаптація в освітньому процесі системи підготовки майбутніх інженерів-педагогів до професійної діяльності в галузі харчових технологій, що містить: освітньо-професійні програми, робочі програми навчальних дисциплін, методичний посібник з виконання лабораторних робіт, конспекти лекцій, дидактичні матеріали, систему завдань, а також методичних рекомендацій до їхнього виконання; навчально-методичний комплекс, лабораторний практикум із курсу «Проектування та САПР об'єктів ГРГ», комплект дидактичних матеріалів до дисципліни «Кухні народів світу»,

систему практико-орієнтованих рольових ситуацій, методичні рекомендації до проведення тренінгів тощо.

Апробовані в ході експериментальної роботи матеріали дисертації, зокрема навчально-методичне забезпечення авторського курсу «Органолептична оцінка харчових продуктів», знайдуть застосування у процесі професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій в закладах вищої освіти, що забезпечують підготовку бакалаврів за спеціальностями 015.37 Професійна освіта (Аграрне виробництво, переробка сільськогосподарської продукції та харчові технології), 015 Професійна освіта (Сфера обслуговування), а також для підвищення кваліфікації педагогічних працівників. Результати дослідження стануть корисними під час укладання навчальних програм, посібників, методичних рекомендацій, матеріалів для оцінювання знань із навчальних дисциплін професійної підготовки.

Результати дисертації було впроваджено в освітній процес закладів вищої освіти: Українського державного університету імені Михайла Драгоманова (протокол № 9 від 13 березня 2024 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 357/01 від 05.03.2024 р.), Української інженерно-педагогічної академії (довідка № 106-01/08 від 14.02.2024 р.), Подільського державного університету (довідка № 01-14/76 від 28.02.2024 р.), Криворізького державного педагогічного університету (довідка № 08-29/3 від 13.02.2024 р.), Університету Григорія Сковороди в Переяславі (довідка № 101 від 21.02.2024 р.).

Повнота викладання наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації в опублікованих працях. Результати дослідження відображено в 67 наукових і навчально-методичних працях (з них 61 одноосібна), де 24 відображають основні результати дослідження (з них 1 одноосібна монографія, 3 статті, що індексуються в наукометричній базі (Web of Science, Scopus), 20 статей у наукових виданнях, внесених до Переліку наукових фахових видань України), 43 додатково відображають результати дисертації (з них 1 лабораторний практикум, 1 стаття в зарубіжному виданні, 41 стаття у інших наукових виданнях і збірниках матеріалів наукових конференцій).

Наукові положення, результати, висновки та рекомендації, наведені у дисертації, належним чином подані в авторефераті та анотації до дисертаційної роботи, що дає змогу широкому колу науковців ознайомитись із основними концептуальними та методологічними засадами дослідження, новизною здобутих результатів, теоретичним та практичним значенням для педагогічної науки.

Відсутність (наявність) порушення академічної доброчесності. Текст роботи оригінальний. Порушень академічної доброчесності не виявлено.

Зауваження та рекомендації щодо оформлення та змісту дисертації. У цілому позитивно оцінюючи наукове і практичне значення отриманих дисертанткою результатів, слід відмітити низку дискусійних положень та зауважень до змісту роботи, а також висловити окремі побажання:

1. Вважаємо, що у вступі недостатньо аргументована актуальність теми дослідження. Потрібно було більше уваги звернути на основні причини недостатнього рівня підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій у провідних ЗВО України.

2. На наш погляд, у дисертаційному дослідженні бажано було б більше акцентувати увагу на специфіці підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій до нестандартної професійної діяльності не тільки у закладах професійної (професійно-технічної), фахової передвищої освіти на відповідних посадах, а також у закладах підвищення кваліфікації, на виробництві та у сфері послуг на посадах фахівців, які обслуговують освітній процес та виробництво.

3. Доцільно було б докладніше розкрити можливості гнучкого впровадження авторської структурно-функціональної моделі підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій у різних закладах освіти України.

4. У другому розділі дисертації здобувачка обґрунтовує педагогічні умови професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, які визначає на основі теоретичного узагальнення принципів організації освітнього процесу у ЗВО, аналізу наукових праць вітчизняних і закордонних учених, а також результатів експертного опитування та власного досвіду. Разом з тим, висновок автора щодо обраних педагогічних умов був би більш переконливий, якби процедура їх визначення передбачала врахування результатів аналізу практики професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій, рівня сформованості професійних компетентностей, а також суперечностей, недоліків і проблем, що мають місце у цьому процесі в закладах вищої освіти.

5. Наукове дослідження було б більш досконалішим, якби в описі педагогічних умов було наведено більше конкретних практичних прикладів, які відображають їхню ефективність.

Вказані зауваження та побажання не є принциповими і не впливають на позитивну оцінку результатів дисертаційного дослідження Волкової Наталії Валентинівни.

Висновок. Дисертаційна робота «Теоретико-методичні засади професійної підготовки майбутніх інженерів-педагогів у галузі харчових технологій» за науковою новизною, обґрунтованістю, теоретичною та

практичною значущістю отриманих результатів відповідає вимогам пп. 7–9 «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України 17 листопада 2021 року за №1197, а її автор Волкова Наталія Валентинівна заслуговує на присудження наукового ступеня доктора педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти.

Офіційний опонент:

Доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри професійної освіти,
трудового навчання та технологій
Бердянського державного
педагогічного університету

Олена КРИВИЛЬОВА

Проректор з наукової роботи

Яна СИЧКОВА